

AKVARIJANSTVO I OKULTIZAM KAO ZNAKOVI VREMENA

*Sve sumračne su ovo stvari,
vizije čudne s kraja noći.*

Paul Verlaine

Ideja

Obnova i povratak okultnog¹ ili, s nekim pridržajem suvremenije rečeno, parapsihologijskog², što već godinama, pa i desetljećima, u većim ili manjim valovima s različitih strana zapljuskuje Zapad, definitivno je preplavilo i naš duhovni prostor ili, možda je točnije, prazninu. Razvidimo li i ovlaš, uvidjet ćemo da je doista riječ o pravoj poplavi okultnog: astrolozi, hiromanti, proroci, magi, vještice, satanisti, gurui i mesije, ... svo to šareno i raznoliko društvo s, eufeministično prozvanih, graničnih područja složno je nagrnulo u javnost, gotovo preko noći osvojivši medije, privukavši pozornost, novac i duše — te »magnete koji privlače sve što odgovara njihovoj prirodi«, kako reče Elémir Zola. Kao u Šenoinu *Diogenesu*, krinke su pale — skriveni nam dosad, bogovi otkrivaju prava lica. Dapače, ono što je dosad bilo skriveno i prikriveno sada je duhovni modni trend: pripadati »graničnom«, »alternativnom« poželjna je značajka intelektualnog i duhovnog statusa. U tome smislu, priznati se baštinikom kršćanske duhovne tradicije u najmanju je ruku zastarjelo.

Odakle na donedavno »znanstveno« profiliranom duhovnom prostoru odjednom takav »bum« neznanstvenog, kvaziznanstvenog, (pseudoreligijskog i okultnog? Povoda — razlozi su posve teologijski — zacijelo ima više: opća moralna i društvena kriza i s time povezan prodor alternativnog i graničnog u središte društvene pozornosti, smanjeno značenje ateizma za procjenu »naprednosti svjetonazora«, opća otuđenost života, vrlo rašireno uvjerenje o apokaliptičnosti našeg vremena odnosno neizlječiva dakadansa Zapada, koji je u posljednjoj fazi kaliyuge, na kraju kozmičkog kruga... Sve to umnogome uvjetuje okretanje ljudi duhovnom, prije svega novom: novoj nadi, novom ispunjenju, novoj vjeri,

¹ Usp. M. ELIADE, *Okultizam, magija i pomodne kulture*, GZH, Zagreb 1983, str. 74, 75; »Okultizam«, *OE*, JLZ, Zagreb 1980, sv. 6, str. 165; V. KEILBACH, *Parapsihologija i religija*, Zagreb 1944, str. 17—19; J. PARNOV, *Luciferov presto*, Novo delo, Beograd 1988, str. 1101—105.

² Usp. W. KELLER, *Parapsihologijski fenomeni*, Prosvjeta, Zagreb 1982, str. 382; »Parapsihologija«, *OE*, sv. 6, str. 307; A. KUSIĆ, *O parapsihologiji i smrti*, Cus, Split 1984, str. 9; V. KEILBACH, *nav. dj.*, str. 17—19.

novom spasu, novom čovjeku,... Očekivanje te novosti obilježeno je dvojnoučju pa smo svjedoci svojevrstna proturječja: jedni vjeruju da velika obnova nije ostvariva vlastitim ljudskim silama, bez izravnog Božjeg zahvata, pročišćenje nije ostvarivo bez katastrofe globalnih razmjera; suvremeniji je trend evolucijsko shvaćanje — veliku je obnovu moguće postići vlastitim silama, odozdo, bez katastrofe. Taj drugi scenarij svjetske preobrazbe nesumnjivo je paradigma koja zaokuplja mnoge Zapadnjake, ali sve više i istok Europe. A propovijeda ga vrlo raznoliko društvo: antropozofi, teozofi, masoni, spiritisti, sljedbenici istočnjačkih religija, neki ekumenski kršćani, astrolozi, sljedbenici istočnjačkih religija, neki ekumenski kršćani, astrolozi, neognostici, magi i vještice, ekolozi, mirovnjaci, bioenergetičari i drugi alternativci, sve više i znanstvenici.³ Očito da ideja koja omogućuje takvo blagoglasje različitih, a kadšto i suprotnih učenja i vjerovanja, s različitih visina i dubina, mora biti integrativna na eklekticističkim i sinkretističkim temeljima. Takvo »eksplozivno punjenje« moglo je bezopasno podnijeti samo akvarijanstvo, ta relativno nova »filozofija« što propovijeda i poziva na radikalne promjene svjetskog poretka, i života uopće, u »novom dobu« — »dobu Vodenjaka«⁴

Podrijetlo

Ta čudnovata biljka gnostičkih korijena, scijentističke stabljike s okulističkim cvjetovima i kršćanskim lišćem, makar nikla na europskom tlu, ponajbolje se razgranala najprije u SAD — sinkretističkom podneblju par excellence. Integriravši u početnoj fazi u sebi najveće krajnosti u zamišljaju o ostvarenju modela malih harmoničnih zajednica, akvarijanstvo se tek nakon relativnog uspjeha u SAD ponovno »preko Bare« vratilo u svoju postojbinu.

Ideja se u Velikoj Britaniji širila već dvadesetih godina, a godine 1933. u časopisu *New Britain* obznanjen je program ostvarenja »novog poretka«. Zanimljivo je da je autor programskog članka M. M. Cosmoi zapravo Dimitrije Mitrinović (1887), u početku vatreni srpski nacionalist, jedan od pokretača i suradnika masonske *Slobodne misli*, potom min-

³ Usp. L. PRELEC (C. RASCHKE), »New age osvaja ZDA: nova gnoza«, *Kristjanova obzorja* 2 (1989), str. 149—156.

U razgovoru u *Startu* od 4. kolovoza 1989, »Vrlo novo doba«, str. 56, Drago Plečko govori da je »proklamirani cilj« pokreta »razvijanje skrivenih potencijala u čovjeku što za rezultat ima kvalitetniji život i povećan utjecaj subjekta na okolinu«. Pa premda oficijelna znanost takve stvari shvaća kao »zastranjivanja«, kaže Plečko, »zanimljivo je da među poklonicima novoga doba nalazimo vrhunske intelektualce i znanstvenike«, ali napominje da su »pravi, znanstveni dokazi u korist tih shvaćanja zapravo vrlo rijetki. I tu je, u biti, razlika etablirane ortodoksne znanosti i teorije novog doba«.

⁴ Vodenjak, jedanaesti zodijski znak, »simbolizira kolektivnu solidarnost, suradnju, bratstvo i odricanje od materijalnih stvari. (...) On posjeduje dar ravnodušnosti spram sama sebe, praćen vedrinom i sposobnošću altruizma, prijateljstva, društvene privrženosti. (...) Prikazuje savršenu pojavu ljudskog bića... (...) Postoji i uranski, prometejski Vodenjak, koji je biće avangarde, napretka, emancipacije, pustolovine...«; J. CHEVALIER, A. GHERBRANT, *Rječnik simbola*, NZMH, Zagreb 1983, str. 760—761.

henski student, intimus Kandinskoga, s kojim izrađuje program europske federacije (Savez Europskih Republika), a nakon odlaska u London taj »panegiričar Meštovićeve 'vidovdanske religije'« (EJ), glumčina, trbuhozborac i opsjenar« Mitar Mitrović iz Krležinih *Zastava* sve se više upliće u mistične i ezoterijske krugove, postavši i član kružoka književnika i mislilaca okupljenih oko časopisa *The New Age*. Uskoro pokreće novu inicijativu za europsku integraciju »Nova Europa«, a potom i pokret »Nova Britanija«, koji treba da »posreduje između funkcionalno različitih grupacija koje bi zajedno stvorile novi združeni poredak«⁵. Filozofija Mitrinovića i istomišljenika bila je zapravo primjena metode »treće sile« — sagledavanje stvari u kontekstu cjeline, usklađivanje unutar šireg organskog konteksta odnosno odbijanje metode »ili — ili«. No kriza i prdratne prilike nisu bile sklone takvim idejama. Ipak, nakon drugoga rata, odnosno poslije Mitrinovićeve smrti 1953, osniva se zaklada »New Atlantis«: zadatak je atlantisovaca da promiču ideje iz *New Agea* i *New Britaina*, obznanjene dvadesetih i tridesetih godina.

Zanimljivo je da Mitrinovićeve filozofija povijesti propovijeda svojevrsnu imitaciju joakinističkog milenarizma. On povijest dijeli na tri »otkrivenja«: pretkršćansko — otkrivanje božanskog u cijelom kozmičkom poretku; kršćansko — božansko se otkriva u jednoj osobi (Kristu); i treće, policentrističko — shvaćanje da se božansko otkriva u svakoj osobi. Božansko, prema tome, prebiva u mnogo središta. Treće se otkrivenje zapravo shvaća kao sinteza prvih dvaju, teze i antiteze, kao klasična dijalektička sinteza — »zajednica pojedinaca«. »Sam cilj i smisao ljudske evolucije«, pisao je taj anticipator suvremenog holizma, je »u tome da naša rasa postane individualizovana zajednica, funkcionalno artikulirani organizam interiorizovanih, prosvjetljenih, samo-isijavajućih osoba«⁶. Relevantnost i uspješnost te atlantisovske odnosno akvarijanske ideje početi će se potvrđivati šezdesetih godina općim sinkretističkim prožimanjem Zapada. Taj duh zapuhao je i u Crkvi nakon Drugog vatikanskog sabora: manje u nekim modernističkim pretjerivanjima, a više

⁵ A. RIGBY, »Inicijacija i inicijativa«, *Delo* 9—10 (1988), Beograd, str. 204; Članak je dio knjige *An Exploration of the Live and Ideas of Dimitrije Mitrinović*, New York 1984.

Evo što donosi o Mitrinoviću Ivan Mužić (prema zapisu P. Palavestre): »Mitrinović je započeo kao srpski nacionalist i, donekle, anarhist, ali je ubrzo postao sa svojim osvjedočenjem idealni tip masona... On je težio, između ostaloga, identifikaciji čovjeka s Bogom, velikoj sintezi čovječanstva zasnovanoj na univerzalnom sveljudskom moralu i mišljenju i prožimanju rasa i kultura. On je kaos doživljavao samo kao katarzu. (...) Mitrinović je vjerovao u ostvarivanje carstva Božjeg na zemlji, u to 'da neće ni biti kraja svijeta i strašnoga suda i da će čovečanstvo neposredno, u sebi samom i kroz sebe, postići večno blaženstvo'. Palavestra navodi i slijedeće njegove misli u tom smislu: 'Preobražaj i očišćenje hrišćanstva. Sjedinjene crkava. Ukidanje Papstva. Religija — samoodluka ličnosti. Tolerancija. Protiv Dekora i Materije u svim religijama, za Veru Vasionu u čovečanstvu ili Kulturi Zemlje. Preobnova Biblije: ..., Spoj Biblije s Indijom (i Koranom?)...' Palavestra dalje citira Mitrinovića: 'Bog je ljudski rod i nema drugog Boga, drugog apsoluta. Ne postoji drugo Biće osim ljudske rase i njenih pripadnika. Sveokoliki božanski razum... u glavama je ljudi'. Prema *Masonstvo u Hrvata*, CuS, Split 1983, str. 97, 98.

⁶ A. RIGBY, nav. čl. str. 212.

u ponovnom prihvaćanju modela malih »zajednica pojedinaca«, koji se ukorijenio i donio Crkvi nesumnjivo korisne i dragocjene plodove. Šezdesetih se godina taj model više nametnuo u alternativnim skupinama i zajednicama; sedamdesetih će se godina akvarijanska filozofija okrenuti taktici mirnog marša u establišmente, a osamdesetih bit će u vrhovima zapadnih zemalja prihvaćene njezine političke konzekvencije, zaokružujući se u političkom i društvenom projektu »Europa 1992« i težeći također da se nametnu i istočnim zemljama. (Crkva je na neki način prihvatila i proširila tu koncepciju o jedinstvenoj Europi od Atlantika do Urala, ali na kršćanskim temeljima, o čemu akvarijanski ideolozi nerado govore.) Era »zajednice pojedinaca« i »združenog poretka« dobiva tako u ideji o ujedinjenoj Europi svoj praktični izričaj.

Nova paradigma

Da su zapravo eklekticizam i sinkretizam bit te »nove paradigme« o kojoj akvarijanci (novodopci) neprestano govore, potvrđuje nam i suvremeni ideolog pokreta Fritjof Capra. On govori o potrebi »nove paradigme«, o »novom videnju stvarnosti« (»novo« je u neku ruku znak prepoznavanja): potrebna je »temeljna promjena, naših mišljenja, gledanja i vrijednosti. (...) ...možemo očekivati«, piše on, »da će se raznoliki pokreti stopiti i oblikovati u moćnu snagu za društvenu promjenu. Ozbiljnost i globalni opseg naše sadašnje krize daje naslutiti da će ta preobrazba vjerojatno izazvati preobražaj planeta u cjelini«⁷. »New Age«, piše urednik *New Age Journala* Jonathan Adolf, eklektični je pokret i »lako ga definiramo kao oblik utopizma, želja da se ostvari bolje društvo, novo doba, u kojemu će čovječanstvo živjeti u skladu sa sobom, s prirodom i svemirom«⁸, a Willis Harman, predsjednik Instituta noetičkih znanosti u Washingtonu, kaže da će »novo doba... promijeniti sve društvene ustanove«⁹. Dajući nam valjda dosad u nas najbolju suvislu kršćansku prosudbu o pokretu, Živan Bezić piše da je »ta privlačna ideja pala na plodno tlo, odgovara zastrašenom mentalitetu suvremenog čovjeka. Dok je čovječanstvo uspaničeno opasnošću od nuklearne kataklizme što prijeti svakog časa, eto novog evanđelja i nenadanog spasa. Pokretu pogoduje povoljna klima traženja nove religioznosti, prave duhovnosti i 'povratku svetoga' među ljude, premda nema prepoznatljivog vjerskog lica. To je zen bez budizma, yoga bez hunduizma, sufizam bez islama, mistika bez kršćanstva i vjera bez osobnog Boga, ali ipak dobro odgovara ustaljenom pluralizmu modernog društva, raširenom skepticizmu i neispunjenim težnjama religiozne duše. (...) Nada, naime, koju nudi 'New Age' nije kršćanska nada. To je nada bez Boga milosti, koja počiva samo na ljudskim moćima, na samosvijesti i ljudskoj snazi.«¹⁰ No bez obzira što pokret nema institucionaliziranu religiju (crkvu), mogu se odrediti neki pojmovi koji određuju narav nove religioznosti: panteizam i reinkarnacija, individualizam, gnostički Krist i imanentni Bog, spoznavanje unutrašnje božanskosti, vraćanje poganskim religijama, postupna evolucija du-

⁷ F. CAPRA, *Vrijeme preokreta*, Globus, Zagreb 1986, str. 14.

^{8,9} L. PRELEC, nav. čl., str. 152.

¹⁰ Ž. BEZIĆ, »Što je to 'New Age'«, *Glas Koncila*, 8. 1. 1989, str. 4. Usp. i R. BRAJČIĆ, »Sekte i 'novo doba'«, *OŽ* 3—4 (1989), str. 339—340.

ha i odbacivanje »neprikladnih modela institucionalnih Crkvi«¹¹. Valja dodati da nipošto nije samo riječ o religijskom sinkretizmu i odmjernjivanju mehanicističke koncepcije znanosti i dualističke filozofije holizmom¹² (koji se predstavlja kao nešto posve novo, premda holizam nalazimo npr. još u Platona) već ta potpuna preobrazba treba da zahvati sva područja života: i moral, i umjetnost, i politiku, i društveni poredak, i medicinu, i tehniku, teologiju i filozofiju, ... Riječ je o »temeljnoj promjeni« na svim područjima.

Optimistična (?) utopija novog milenarizma

Većina poznavalaca pokreta i sami novodopci tvrde da je »New Age« optimistična utopija¹³, ali ima i suprotnih mišljenja — npr. Dragoš Kalajić tvrdi da je riječ o »pesimističkom praznovjerju«¹⁴. No za razliku od klasičnih milenarizma, čiji je »optimizam« na temelju izravne Božje intervencije obilno začinjen apokaliptičnošću, akvarijanstvo propovijeda optimizam mirnog prevrata, postupne evolucije kvalitete života, pa »... 'novo doba' neće biti... rezultat preobrazbe koju bi uzrokovao samo Bog«¹⁴. Stoga su tolerancija, pluralizam, eklektičnost i sinkretičnost (ta »bezoblična montaža«, kako kaže Rene Guenon) — a to su ujedno i faze uobičajena, koje akvarijanstvu daje veliku apsorpcijsku moć različitosti — bitne značajke pokreta. Usto i poziv na »prevrednovanje svih vrijednosti«, taj ničeanski i tipično rozenkrojerski slogan koji eto ponovno ima »nezapamćeni odjek«¹⁵, omogućuje i uvjetuje veze i uzajamno dopunjavanje i prožimanje akvarijanske filozofije i okultističkih tradicija i praksi. Te veze nisu uvijek pa ni pretežno izravne, ali sam akvarijanski projekt cjelovitosti (holizma) koja relativizira različitosti do (samo)ukinuća širom otvara vrata okultističkim djelovanjima, pri čemu se to najjas-

¹¹ L. PRELEC, nav. čl., str. 153. i dalje.

¹² Usp. A. KRESINA, *Čovjek s onu stranu stvari*, KS, Zagreb 1989, str. 155–192.

¹³ D. de ROUGEMONT tumači nam da je riječ »utopija« tipično zapadnjačka; u kontekstu prosudbe o akvarijanstvu to nas uvjerava u tipično zapadnjačko podrijetlo pokreta usprkos snažnim utjecajima s Istoka. Usp. *Zapadna pustolovina čovjeka*, Književne novine, Beograd 1983, str. 104.

¹⁴ »Premda je doba Vodolije izrazito optimistično praznovjerje, ono ipak predstavlja eminentno apokaliptični znak vremena. Naime, taj optimizam počiva na krajnjem pesimizmu ljudskih moći. Čovek Zapada izgubio je veru u sopstvene snage. (...) Taj čovek sad očekuje svo dobro i sreću iz neljudskih astroloških sfera. Ta naivna vera — da će se stanje promeniti prostim prelaskom iz jednog u drugo doba zodijske evolucije — upravo nedvosmisleno odaje dubinu ljudskog očajanja i zamračuje svest i razum«; *Smak sveta*, NZMH, Zagreb 1979, str. 58.

¹⁵ L. PRELEC, nav. čl., str. 152.

¹⁶ M. ELIADE, *Kovači i alkemičari*, GZH, Zagreb 1982, str. 194: »Poput mnogih svojih suvremenika, i hermetisti i 'filozofi-kemičari' očekivali su — a neki od njih i gorljivo pripremali — opću i korjenitu reformu svih religijskih, socijalnih i kulturnih institucija. Prva prijeko potrebna etapa ove opće obnove — renovatio — bila je i reforma znanja. (...) Autor knjige *Fama Fraternitatis* obraća se svim učenicima Evrope, pozivajući ih da se pridruže bratstvu (rozenkrojčera — op. V. L.), kako bi se ubrzala obnova zapadnog svijeta. Taj apel naišao je na nezapamćen odjek«. Ovo navodimo radi usporedbe s akvarijanstvom.

nije očituje u primjeni milenarističke terminologije manihejsko-okultističkog podrijetla. »Doba Vodenjaka«, »novo doba«, pa i sintagme »temeljna promjena« i »preobražaj besprimjernih dimenzija« samo su varijante poklika »zlatno doba«, »povratak u Eden«, »doba Duha«, »zlatni vijek« i sl. Riječ je o osuvremenjenoj joakinističkoj filozofiji povijesti, koja govori o ulasku »svijeta u treće razdoblje povijesti, koje će biti razdoblje slobode, buduću da će se ostaviti u znaku Duha Svetoga.«¹⁶. Radi se, dakle, o novom obrascu cikličkog shvaćanja povijesti, čija je bit »u nastojanju da se nade zakonomernost historijskih zbivanja, da dokaže kako lanac epoha kroz koje je čovječanstvo prolazilo i prolazi nije igra slučajnosti već posljedica nužnosti i uslovljenosti...«¹⁷.

Zainteresiranost okultista da sudjeluju u kreiranju zatvaranja »skrivenog kruga« — povijesti — »uzvišenoj zabludi čovječanstva«, kako reče Dostojevski — ogleda se i u činjenici da su pobornici pokreta, napose astrolozi, vrlo nakloni spekulacijama o početku »novog doba«. (Pogađanje toga datuma umnogome je zasjenilo klasična nagađanja o sudnjem danu.) Tako neki misle da je nova zodijska era započela (ere traju otprilike 2160 godina) 5. veljače 1962, kada su se navodno svi planeti našli u znaku Vodenjaka (zanimljivo je da američka proročica Jeane Dixon ima toga dana viziju rođenja Antikrista negdje na Istoku!). Drugi taj događaj pomiču na 7. veljače, neki misle da se to zbilo 1975. godine, a neki pak da će se to zbiti oko 2000. godine. No bez obzira na datum, ozračje za veliku promjenu prema akvarijansko-okultističkom naputku već je pripremljeno: novo doba već smjenjuje staro, doba Duha neminovno smjenjuje doba Sina, Vodenjak Ríbe¹⁸, Hor(us) Ozirisa¹⁹. Ta tko može zaustaviti Zemlju! Stoga će i kršćanstvo, tvrde akvarijanski apostoli, morati ustupiti pred novom, sinkretičkom religijom, koja će se postupno stvarati uzevši ono najbolje iz dosadašnjih religija, i uzdići čovjeka na kvalitativno višu duhovnu razinu, omogućiti kvalitativno višu srodnost s »Velikom Kozmičkom Snagom«, »Velikom Kozmičkom Svjetlošću«, pa zašto ne i s »Velikim Arhitektom Svemira«!? Govori se općem bratstvu, harmoniji, prosvijećenim i prosvjetljenim ljudima, o općem ekumenizmu i brisanju svih razlika i granica: pluralizam + relativizam = sinkretizam!

¹⁶ M. ELIADE, *Mit i zbilja*, MH, Zagreb 1970, str. 161.

¹⁷ S. TARTALJA, *Skriveni krug*. Obnova ciklizma u filozofiji istorije, Velika edicija ideja, Beograd 1976, str. 30; odjeljak o filozofiji G. Vica.

¹⁸ Ribe, »dvanaesti i posljednji zodijski znak. Simboliziraju psihizam, onaj unutrašnji, mračni svijet«, »simbol je plodnosti i mudrosti«, »u horoskopiji se odražava kao narav kojoj nedostaje postojanosti, koja je vrlo prijemčiva i podložna utjecajima«. »Simbolika ribe proširila se i na kršćanstvo«; »Kršćani su« je »uzeli kao ideogram«; »ona postaje simbol euharistijskog jela«, a »ponekad predstavlja aluziju na krštenje«; J. GHERBRANT, *nav. dj.* str. 558, 559.

¹⁹ Hor simbolizira neumoljivu oštrinu oka pravde, a kasnije »vladar koji želi zavladatai svijetom. On se uvijek bori, kako bi sačuvao ravnotežu između protivničkih sila svjetlosti«; *nav. dj.*, str. 195. »Oziris je sveobuhvatno životno djelovanje, bilo zemaljsko, bilo nebesko. U vidljivu obliku boga on silazi u svijet mrtvih da im omogući ponovno rođenje i, napokon, uskrsnuće u slavi... (...) Oziris simbolizira dramu ljudskog postojanja koje je posvećeno smrti, ali je povremeno pobjeđuje«; *nav. dj.*, str. 471.

Dakako da u svoj toj halabuci oko akvarijanstva ima mnogo poze, naivnosti, neznanja (od čega nije pošteđen ni autor ovog članka), mnogo je pomodnosti, senzacija i, naravno, poštenih nakana. Nepobitno je da mnoge skupine koje se nadahnjuju akvarijanskim holizmom i čežnjom za harmoničnošću bez granica donose mnogo dobra. No tamna je strana medalje također očita: opća nekritička tolerancija, bez etičko-moralne pa i teološke i filozofske prosudbe, otvorila je vrata prodoru koječega — ne samo bizarnom i alternativnom već nerijetko i opskurnom i morbidnom — čemu se pridaje ogromno značenje i publicitet. Tako smo svjedoci nezapamćenom — cum grano diaboli — buđenju okultnog. To ilustrira i podatak da je u 2 500 akvarijanskih knjižara u SAD većina knjiga okultističke tematike, a pokret vještica »Wicca... ima u 'New Ageu' sve veći utjecaj.²⁰ Novinski izvještaji govore o 600 000 sljedbenika okultizma u SAD²¹, u Velikoj Britaniji navodno ih je 100 000, u SR Njemačkoj 60 000, a samo u »crnom gradu« Torinu 40 000²². Stvari su otišle dotle da je u Zapadnoj Njemačkoj već osnovana »Hitna pomoć« za one koji baveći se (neznalački) okultnim praksama upadaju u kojekakve, pa i životne opasnosti.

A u nas?

»Medijska provala« (M. Grakalić) o darkerima uvjerila nas je u opravdanost slutnji i sumnji o postojanju domaćeg »crnog« podzemlja. Tako se nažalost akvarijanstvo u nas najvidljivije očitovalo u tamnim bojama, na neki način kompromitirajući alternativno uopće, ma koliko da su pothvati što su ih poduzimali neki alternativni pokreti bili korisni i opravdani. Od slučaja s darkerima pristaše svakojakih pokreta, sljedbi, skupina i crkvi silovitije se nameću u javnom životu, nesmetano osvajajući medije. Ta horoskopi su sada najnevinija stvar, općeprihvaćana i sama po sebi razumljiva, čak i među brojnim kršćanima. A tko je još prije desetak godina mogao i pomisliti da će se po zidovima risati naopaki križevi i tri šestice, da će se šuškat i ritualnim (samo)ubojstvima, da ćemo na grobljima nalaziti lubanje nataknete na križeve, da ćemo slušati o vještičjim činima, da će nas opsjedati kojekakvi gurui i mesije, da će se vještičji rekviziti i zodijački znakovi upotrebljavati u reklamama (čarape »Ključ«), i na proizvodima (»Kraševe« minibombonijere), da će biti česte televizijske (»U snu san«) i radijske emisije o »grrraničnim temama« ili čak da će okultisti biti povezani s kriminalnom (pljačka NSB-a)? A danas je sve tako: akvarijanski glazbeni trend »Acid House« ljulja nas u psihodeličnu transu; satelitski »Super-kanal« omogućuje nam da pratimo emisije o »New Ageu« u kojima se akvarijanstvo propovijeda obiljem biblijskih citata; proročice čak i telefonski pogađaju prošlost i sudbinu; »naše metropole vrve« ekipama spasitelja čovječanstva, sektama uvezanim sa Istoka i »sličnim kultovima«²³, a imamo i desetke »proroka« i

²⁰ L. PRELEC, nav. čl., str. 152 i 154.

²¹ L. ZVEZDIĆ, »Vještice ponovo lete«, *Vjesnik*, 31. 12. 1986, str. 10.

²² D. JAKČIN, »Postoje li vještice? DA!«, *Epicentar 1* (1989), str. 25.

²³ »Nisam vještica!« razgovor s Vesnom Parun, *Vjesnik*, 7. 8. 1988, str. 8. Usp. V. PARUN, *Krv svjedoka*, Glas, Banja Luka 1988, str. 192—194, 238—240.

»izaslanika Boga«. Tu su i Hare Krishna, Ananda Marga, Misija Božanske svjetlosti, Društvo za transcendentálnu meditaciju, Moonova »Ujedinjena Crkva«, psihotroničari, krouljevci, satanisti, čak i egzorcisti, neognostici i spiritisti, magi i čudotvorci, i, dakako, teozofi i antropozofi — ti dragocjeni kamići u velikom masonskom mozaiku.

...i literatura

No čini se da je najznačajniji prodor okultnog i ezoterijskog poduzet u literaturi i s literaturom. Opseg tema, naklade, broj ponovljenih izdanja i reklama nedvojbeno to potvrđuju, a o tome progovore i sami izdavači²⁴. Indijski, perzijski, astečki, kineski i klasični horoskopisti tiskaju se u stotinama tisuća primjeraka: za svaki dan, tjedan, mjesec, godinu. A gdje su magijski i alkemijski priručnici, antologije ezoterijskih tekstova, autentični spisi npr. Blawatskyeve, Crowllea i Steinera, istočnjački duhovni vodiči, opisi rituala i vještičjih obreda, spiritistički udžbenici, kojekakve »povijesti«, »pregledi« i »rječnici«, pa proročanstva, ufologija, nadriljekarstvo i tisuće dosad nepoznatih »tajni«!? Dakako, naletjet ćete na ozbiljne tekstove i pristupe: Eliade, Jung, pa i Guenon, Glavurtić,... Ali to je uglavnom rubno, odviše analitično, većini gutača crnoknjizja (i doslovce — korice su često crne!) nevažno, dosadno i nezanimljivo. (Već se ovdje nameće težak problem razlikovanja vrijednosti od šunda i propagande? Stvari nisu racionalne pa je stoga teško bilo što »dokazivati«.)

Onima koji žele produbiti svoje znanje o »graničnom« na raspolažanju je nekoliko specijaliziranih časopisa (uz često pisanje o takvim temama u drugome tisku): *Arka*, *Epicentar*, *Galaksija*, *Tajne*,... Pristup »graničnom« krajnje je afirmativan, uvijek bar u smislu: ono o čemu pišemo stvarno je i činjenično. A piše se o svemu: od Gospe u Međugorju, Sai Babe, Nostradamusa, Castanede i Dänikena, vještica, demoni, patuljaka, vila i čudovišta do crnih rupa, astralnih utjecaja, parapsiholoških fenomena, alternativnog liječenja raka i egzorcizma. Osim toga, časopisi vam pomažu da nabavite talismane i amajlice, da naručite horoskop, učlanite se u neki klub ili sektu, nađete istomišljenike ili nabavite nove knjige s popustom. »Tajne«, »Pegaz«, »Astra«, »Anima«, »Horus«, »Akvarijus«, »Gnosis«, »Hermes«,... — izdaju se čitave biblioteke. Tako npr. Književna trajna zajednica ARION iz Zemuna donosi u tri-četiri godine sedamdesetak naslova s područja »okultnih nauka (astrologije, fiziognomije, grafologije, magnetizma, spiritizma, teozofije, antropologije)«, tajnih učenja i tajnih društva, natprirodnih fenomena, proročanstva, metempsihoze i reinkarnacije, knjige vezane za fenomen smrti, kao i knjige iz srodnih oblasti²⁵. Tako opsežan izdavački pothvat (kupnjom knjige svrstavate se u kompjutorski arhiv!), dostojan velikih knjižarskih kuća, upućuje na to da se radi o probitačnu biznisu i svojevrnoj kampanji. Činjenica da privatni izdavači prednjače potvrđivala bi tu primjedbu.

²⁴ Npr. G. BRAJOVIĆ, »Kaži mi, kaži, horoskope«, *Večernje novosti*, 14. 1. 1987, str. 12: »Astrologija je kod nas postala mala privreda. (...) Arion iz Beograda kineski horoskop objavila je u 100 000 primeraka... Planulo je sve...«

²⁵ Reklama i poziv na pretplatu u knjizi: J. PIETRI, *Reinkarnacija i nadživljavanje duše*, Zemun 1987, str. pri kraju (nije numerirana).

Valja reći da je vrlo teško načiniti ikakvu suvislu tematsku podjelu: gdje prestaje magija, a počinje alkemija, kako odvojiti vidovitost od lažiproricanja, spiritističko bunčanje od demonskih prijetvorbi, kako odijeliti stvarne fenomene od laži i obmana? No već i površan pregled u sav taj okultistički péle-mêle upućuje nas na to da se radi o svojevrsnoj literaturnoj mistagogiji. Eto hipotetskog puta: radoznali ste a neupućeni, obično najprije posegnute za astrologijom; zainteresirat ćete se za numerologiju i kabalu; sve to odvest će vas gatalaštvu i proricanju; privući će vas magija i alkemija, istočnjačke mudrosti i reinkarnacija; poželjet ćete doznati štogod o spiritizmu, očešat ćete se o luciferijanstvo i vještičarenje, prekopati Bibliju i druge »svete knjige«... i tko zna gdje ćete zapravo završiti, ali ništa »granično« neće vas mimoći! Moguće je da nakon svega toga otkrijete neke svoje naročite »sposobnosti«, »sklonosti«, možda ćete povjeroati da ste u »mističnoj« vezi s nekim »bićem« ili »učiteljem«, osjetit ćete se »posebni«, »izabrani«, »upućeni«, »pozvani« i »posvećeni«. Prošavši takvu inicijaciju postali ste — adept. Upravo takav pretpostavljeni put upućuje nas da primijetimo da ta vrsta literature upravo i računa na »lov u mutnom«: za njom će se povesti ponajprije i ponajviše oni koji, poslužimo li se psihološkim gledištem, nemaju izgrađen transcendentalni ili bar spoznajni identitet, a takvih je u jednom istraživanju na studentskom uzorku 80 posto²⁶. Dobro, prigovori stoje: ovo jest doista samo konstrukcija, nemamo podataka za pravu analizu, ali ipak ne bi valjalo posve odbaciti naznake.

Osim toga, nije neutemeljeno posumnjati da je u toj brojnoj²⁷ ezoterijsko-gnostičko-okultističkoj literaturi zapravo vrlo često riječ o okrnjenoj ili krivotvorenoj istočnjačkoj mudrosti i religioznosti, o vulgarnoj i degeneriranoj magiji, kvazireligijskim surogatima, pa je samim time neizbježno ustvrditi da se često radi o sinkretističkim manipulacijama, o pseudoinicijaciji na temelju lažnih tradicija, kako je to dobro uočio ezo-

²⁶ Usp. M. SZENTMÁRTONI, »Psihološki uzroci krize osobnog identiteta«, *OŽ* 6 (1988), str. 496—502, ovdje 497.

U vezi s time, zanimljivo je zapažanje V. I. Safonova, bioenergetičara: »Imao sam mnogo prilika da sretnem ljude koji su pročitali gomilu knjiga o magiji, jogi, teozofiji i koji su doslovce izgubili svoje Ja u onom mutnom moru tuđih misli i ideja. U njihovom mozgu prosto nema mjesta za vlastite misli i ocjene. A neki su sasvim izgubili sposobnost za trijezno mišljenje te su postali pravi ili perspektivni pacijenti psihijatrijskih bolnica«, *Arijadnina nit*, Prosvjeta, Zagreb 1989, str. 74.

²⁷ Samo radi ilustracije navodimo neke naslove: *Kremansko proročanstvo*, *Zapovesti zvezda*, *Astrologija*, *Tajanstvene poruke*, *TM za skeptike*, *Evolucija božanstva*, *Mistika*, *Ritualni crne magije*, *Templari*, *Veliki adepti Zapada*, *Vampiri*, *Tantra*, *Astralni uticaji na Dostojevskog*, *Kabala*, *Amajlije i talismani*, *Taoizam*, *Sveti erotizam*, *Okultne pojave*, *Uporedni horoskop*, *Astrologijom do karme*, *Crni sabat*, *Zlatna zora*, *Tajne tarota*, *Rečnik okultizma*, *Susreti s yogiem*, *Mala enciklopedija mantičkih vještina*, *Geomantija*, *Magija*, *Hiljadu čuda*, *Mistična kabala*, *Kako se čita aura*, *Astralna medicina*, *Arijadnina nit*, *Antologija magijskih tekstova*, *Put kojim se rede ide*, *Kanon missae*, *Nebo i pakao*, *Iščekivanje mesije*, *Nostradamus*, *Tajanstveno šesto čudo*, *Parapsihologija* itd. (Izostavljena je brojna hunduistička, budistička i alternativnomedicinska literatura.)

terist Rene Guenon²⁸. Tako se zapravo buđenje i porast religioznosti često i snažno iskazuje na degenerativni način, kao »Erzatz-religija« (N. Skledar), religija raducirana na magijsko, čarobnjačko²⁹.

Kvazikršćanski celofan

U vezi s time bitno je također uočiti da je mnogo toga prikazano i predstavljeno u »kvazikršćanskom celofanu« nečemu što s kršćanstvom vrlo često nema blage veze. Katkada su to samo nerazumijevanja ili neprikaldna upotreba biblijskih citata, kršćanskih istina i činjenica, ali ima i blasfemnih konstrukcija i falsifikata. Izrazit je primjer razgllašena papazjanija trojice »novinara«, Baighenta, Laigha i Lincolna, privlačna naslova *Sveta krv, sveti Gra!*³⁰. U knjizi autori »dokazuju« da je kršćanin svaki koji prihvaća simbolično značenje Evanđelja, da postoji tajno (peto) evanđelje, da Lazar nije bio mrtav kad ga je Krist uskrisio, da je Isus bio oženjen Marijom Magdalenom, a njihov je sin bio Baraba, da je i

²⁸ »Jedno od najjednostavnijih sredstava koje 'pseudo-inicijatičke' organizacije imaju na raspolaganju za proizvodjenje lažne tradicije namenjene svojim pristalicama, sigurno je 'sinkretizam'... Kako međutim toj bezobličnoj montaži treba dati izvestan privid jedinstva, da bi se mogla predstaviti kako jedna 'doktrina', biće učinjen napor da se ti elementi grupišu oko nekih 'ideja vodilja' koje su »uglavnom sasvim profane i savremene koncepcije, dakle upravo antitradicijske... u vezi s ovim ideja 'evolucije' skoro uvek igra vrlo uticajnu ulogu«; *Mračno doba*, Alef, Gradac 1987, str. 105.

Novinarka Ines Trkulja u tekstu »Novo vrijeme stare stvari«, *Start*, 4. 8. 1989, str. 57, također uočava manipulacijski značaj NewAgea: »Svete knjige, tehnike, nauka... spajaju se s praktičnim problemima kao što su osamljenost, otuđenost, bol u križima, loša probava... Metafizika za mase. Bitno je da sve bude slikovito i praktično. Repertoar novog doba prilično je bogat, a ciljevi koje nudi krajnje su demokratski: za malo novca i uz vještu poduku svi mogu postati kreativci ili, ako ništa drugo, barem će postati svjesni sebe samih, za što im se nudi bezbroj putova i načina. Ideologija bosanskog lonca ovdje je našla najširu primjenu, kombinira se sve sa svim, potpuno oprečne teorije dovode se u vezu jedna s drugom: Freud sa zenbudizmom, Reich s akupunkturuom ili se pak kombiniraju teorije iz pradžavnih vremena...«, a upotrebljavaju se i »otkrića iz etablirane znanosti na području za koje ta znanost nije namijenjena«. Ona na kraju zaključuje da bi se »cilj New Agea mogao ukratko formulirati kao: autsajderi uče autsajdere kako biti u središtu«. Osobno ne bih bio tako neoprezan.

²⁹ E. ZOLA, *Upotreba imaginacije i zalazak Zapada*, Opus, Beograd 1988, str. 40, 41: »Čarobnjaštvo predstavlja namerno podsticanje razularenih maštarija. Ono izrasta iz mržnje prema lepoti i istini i pothranjuje se ritualima koji izvrću liturgije što vode smirenosti i izbavljenju. U satanskim ritualima teži se pomešanjoj pohoti i užasu, sve dok adept tame ne počne da sebe oseća i zamišlja kao stub plamtećeg crnog besa, odbarenog bolnom, žudnom manijačkom snagom.

Ko god stremlji ka onom suprotnom cilju — izbavljenju, saznaće sve o tom tamnom svetu, jer će pre ili kasnije zapaziti da njegova nevidljiva moć, njegov princip radi protiv njega, nastojeći da izjalovi njegove napore neverovatnim lukavstvom i pakošću. Zato svece, koji su imali posla sa arhetipskim zlotvorom, ne mogu prevariti svetovni prevaranti. Onaj ko nikada nije pokušao da pročisti svoj um ne može imati predstavu o tim skrivenim silama«.

³⁰ Podaci o tekstu navedeni su prema feljtonu u 23 nastavka (25. 8—16. 9. 1988) »Isus Hristos — misterija o bogu, istina o čoveku«, objavljenom u *Večernjim novostima* malo prije izlaska knjige *Sveta krv, sveti Gra!*

Kristova smrt bila lažna (umjesto octa vojnik mu je kopljem dao spužvu natopljenu opojnim sredstvom), da je raspet i tobože zakopan u Getsemanskom vrtu, da je Pilat bio podmićen kako bi se sve to insceniralo, da Marija nije bila djevica, da loza Merovinga potječe od Isusa (a svijetom i danas hode njegovi »potomci«), da je Ivan XXIII Dobri bio rozenkrojcer i slične gluposti. Knjiga je dosad tiskana u dva izdanja (1986. i 1989), a nastavak, *Mesijansko zaveštanje* (što sve muti Sionski priorat?), tjednima je bila u vrhu čitanosti! Nažalost, nigdje se nije čuo kršćanski prosvjed zbog tog »ričeta« trojice »kršćana«, koji kao da je napisan prema famoznim krivotvorenim *Protokolima sionskih mudraca*. Scorseseov film u usporedbi s tom knjigom obična je maškarada.

Pođimo dalje. U knjizi Jean-Paul Bourrea *Proroci i proročanstva*³¹ nalazimo također čudne i netočne tvrdnje. Tako se autor pita: »Odakle prorok Ilija crpe tu snagu, tu sigurnost, pomoću kojih stvara čuda?» (str. 39) i odgovara: »Kao i za sve proroke, odgovor je u tajanstvenim osnovama prostora, u samom srcu celog postanka, tu gde kosmička volja diše, u ritmu atoma, planeta, galaksija« (39). Isus je također samo »prorok« (41), a o Sv. Ivanu Krstitelju tvrdi da je »on sam Sveti Duh« (84) i da je poniznost »njegova jedina magija« (84). Što reći o neutemeljenoj tvrdnji da prema »kršćanskoj dogmi... svi nasljednici apostola Petra stiču — snagom Duha — proročanski dar i moć za stvaranje čuda« (112). Ta i slična mjesta nažalost umanjuju vrijednost mnogih istina iznesenih u knjizi.

Istom temom bavi se i Pavle Matić u *Tajnama proroka*³². Nažalost ta knjiga, pisana zacijelo s dobrim nakanama, gotovo da nije upotrebljiva zbog mnoštva netočnosti i proizvoljnosti. Naprimjer, Matić tvrdi da Bog Židove nakon onoga što su učinili Isusu ne smatra više izabranim narodom te da su oni »sami sebi dali epitet izabrani« (32). No ide se još i dalje pa se tvrdi da je izabrani narod kolektivni Antikrist (62), a onda ponavlja da Bog sigurno nije mogao izabrati Židove jer su odgovorni za smrt Kristovu (89). Nadalje, pozivajući se na J. Blumricha, kaže da su Ezekijelova »bića« zapravo »svemirski modul« (24), tvrdi da je riba »hrišćanski simbol... ćutanja« (40), a proizvoljna su tumačenja o prokletstvu broja sedam (44-49). Ima i ovakvih »bisera«: »satana je sublimacija svega onoga što je zlo u ljudima«, on »nije nikakva hipotetička ličnost, nikakav duh« pa »ljudi moraju da shvate da ih uništava njihova podsvest«! (sve str. 112). A što reći o tvrdnji da će od apokaliptičkih nevolja biti izuzeta »jedino Jugoslavija, za koju se zna da je kolevka čovječanstva«!? (121), a ako bi došlo do trećeg svjetskog rata, naša bi zemlja izašla iz njega kao »najjača svetska sila« (123)!? »Gospodar Pakla« opet je »imaginarno biće« (141), on je »ništa drugo do čovek« (140) — očito je autor imao suflera u »podsvesti«! Napokon, i nije čudo što će se o Kristu reći da »uopšte više nije važno da li je taj čovjek zaista postojao ili ne, bitne su njegove reči koje su nam ostale« (144). I još takvu dvostruku glupost istakne u knjizi kurzivom!

I još jedan primjer. Dokazujući istinitost svojih tvrdnji u knjizi *Reinkarnacija i nadživljavanje duše*³³, Jerome Pietri poziva i proroka Iliju,

³¹ ARION, Zemun 1988.

³² Biblioiteka »Karibi«, Beograd 1987.

³³ ARION, Zemun 1987.

Joba i Jakovljeve ljestve, ali i Krista koji je »jasno rekao da je Jovan Ilija, prema tome Ilijina reinkarnacija« (106), nije opovrgao reinkarnaciju (107), ne poriče reinkarnaciju (141), a pozivajući se na rabina Gastera predlaže ovakvu konstrukciju: »Bog je tvorac svih stvari; duše su, prema tome, njegova kreacija... Formirane duše su, pak, brojno ograničen čin... (...) Nove duše se ne stvaraju za svako dete koje se rodi, pošto je broj duša ograničen« (243). Pošto je ispunila zemaljski život, »posle smrti duša prebiva u prelaznom stanju spiritualnog sveta, iščekivajući priliku da se pročisti i okaje grehe. To joj omogućava reinkarnaciju u kojoj rođenje duše ide iz tela u telo (245). (...) Seljenje se nastavlja sve dotle dok se misija ne završi« (246) itd., itd. Pritom se, dakako, pretpostavlja da dotični rabin izvršno poznaje Sveto pismo. Poslije svega ovoga nije čudno što se i kriz predstavlja kao autentičan simbol reinkarnacije (192).

Ovim izvatcima nismo htjeli uzeti dio za cjelinu, generalizirati niti pak nekome spočitavati pravo da piše, (loše) prevodi i tiska što hoće. Htjeli smo prije svega upozoriti na kontekst u kojemu se barata judeo-kršćanskom baštinom, činjenicama i pojmovima; htjeli smo upozoriti da ima mnogo krivotvorenja, nejasnoća, nakaradnih doumaka, pa i blasfemija, a to se plasira u kvazikršćanskom kontekstu kao kršćanska istina. Proizlazi da se Biblijom i kršćanstvom može dokazati sve: i reinkarnacija, i Kristova gnostičnost, i dvospolnost Boga, i židovska zavjera protiv Goima (ne-Židova) i mučke navodnog Sionskog priorata i svemirski moduli, i čudotvorna moć papa, siguran kraj svijeta ili početak 'novog doba',... Tako se primalje »New Agea« koriste Biblijom, Kristom i kršćanstvom kako im padne na pamet, a mnogi naivni i Duha gladni čitatelji uzimaju sve zdravo za gotovo, prihvaćajući sav taj okultističko- ezoterijsko-gnostički mixtum compositum kao najistinitiju i najduhovniju stvar. A to je zapravo onaj nakaradni dio akvarijanstva, duh »nove« religioznosti! Sve može biti istina, pa se bez mentalne konfuzije mogu prihvaćati, izmirivati i dopunjavati najrazličitije, čak posve suprotne ideje i prakse. U takvu ozračju liberalni će katolik biti više nego sretan: prihvatit će Boga, ići u crkvu, ali će rado očijukati s astrologijom, vjerovat će u reinkarnaciju, prakticirati spiritizam i odlaziti k vračari na proćanje sudbine.

Prepoznati znakove vremena

Suvremeno okultističko ozračje subverzivno je i za ateizam i za kršćanstvo. No uvjereni ateist, agnostik ili tko indiferentan na sve to prijezirno će odmahnuti rukom, ali će krišćanin imati i te kako mnogo razloga da bude zabrinut: bila bi naivna »teza da čitav taj sklop novog buđenja religioznosti može značiti prednost za crkvu«, jer »radikalna stvarnost kršćanstva puno teže prodire kroz nit idolatrijskih oblika, nego kroz racionalno i prkosno odbacivanje svih bogova.«³⁴ Pred Crkvom je, dakle, težak zadatak da »religiozne... oslobodi od demona, bogova u zraku i srcu i od idola.«³⁵

Dakako, Bogu nije potrebna obrana, ali valja, prije svega, imati na umu vjeru malih i neukih. »Prepuštene same sebi, stvari imaju sklonost da se kreću od zla na gore«, kaže peti korolar Murpheyeva zakona. Du-

^{34,35}T. IVANČIĆ, »Bog u potrošačkom društvu«, *BS* 4 (1973), Zagreb, str. 30.

hovno stanje kršćanstva nije katastrofalno, ali je loše. Sljepilo je ne vidjeti da mnogim kršćanima »misa uskoro neće značiti ništa više nego kad crna mačka prijeđe put«, kako reče Graham Greene. Dostojevski je takve ljude nazvao vjetropiri i idolopoklonici. »Živjeti bez Boga prava je muka. (...) Pa i šta vrijedi: čovjek i ne može a da se na klanja; takav čovjek ne bi mogao sama sebi podnijeti... I odbaci li Boga, poklonit će se idolu — jal drvenom, jal zlatnom, jal izmišljenom. Sve su to idolopoklonici, a ne bezbožnici«³⁶. A akvarijanski duh, onaj njegov segment koji se negativno očituje na religijskom području, upravo je to: svaki idol, svaka crna ptičurina, svaki čudotvorac može biti bog ili Bogu jednak. Valja znati da za mnoge okultiste Antikrist nije luciferijansko biće. On je bog obnovitelj, bog prosvjetitelj i on dolazi da zada »posljednji udarac umirućem hrišćanstvu da bi pripremio nastupanja Zlatnog Doba«³⁷. To je »religija progresa« o kojoj govori Berdajev, staro luciferijansko obećanje o ostvarenju zemaljskog raja, kao cilja povijesti^{37a}.

U tome smislu ispravnom se doima, usprkos prigovorima, Solovjevljevo shvaćanje Antikrista kao uvjerenog spiritualista, religioznog uzurpatora, opskurnog imitatora Krista i tobožnjeg čovjekoljupca, a također i shvaćanje da će religijski sinkretizam bitno obilježiti posljednja vremena³⁸. No Kristovo je obećanje jasno (Mt 16, 18), pa nikako ne bi trebalo zbog tih nagađanja propovijedati i prakticirati nekakvu »pedagogiju straha«, ali svakako valja prepoznati znakove vremena, uočiti stano-vite relacije i upozoriti na njih. Ta i Krist je upozoravao da će se pojaviti »lažni proroci i iznijeti znamenja velika i čudesa« (Mt 24, 24) te da će mnogi što se skrivaju u tajnim odajama zlorabiti njegovo ime (24, 26). Nesumljivo je da »novo doba« svojim sinkretizmom, eklekticizmom i gnostičnošću, otvara vrata kojekakvim praksama i učenjima koje se na ovaj ili onaj način suprotstavljaju kršćanstvu, stavlja Crkvu, kršćane, pred teške zadatke i kušnje, a u mnogih pojačava uvjerenje o apokaliptičnosti vremena, ponajprije zbog pojednostavljenih usporedbi s prvim vremenima Crkve. Stoga su *svi kršćani dužni* naviještati i svjedočiti autentično Evanđelje, podizati i pomagati jedne druge, a duhove provjeravati, kako to Pavao nalaže Solunjanima (1 Sol 5), a na mnogo mjesta i posljednji Sabor.

Na kraju, kršćanin nikome olako ne niječe dobre namjere, nije isključiv, nikoga ne osuđuje niti smije nekritički sve strpati u isti koš, jer Duh puše doista gdje hoće, pa stoga ni »New Age« neće proglasiti samo za suptilnu sotonsku spletku. Htjelo se tek upozoriti da nova duhovna strujanja i buđenja religioznosti — uza sva dobra, koja dakako ne moraju biti kršćanskog podrijetla — nose i svoje zamke: ponajvećma onu da se kršćanstvo prihvati tek kao nestajući stupanj duhovne evolucije, a to znači odreći se njegove snage i autentičnosti. Tako ograničeno, neaktiv-

³⁶ Žutokljunac, Znanje, Zagreb 1976, str. 367.

³⁷ J.—P. BOURRE, *nav. dj.*, str. 113.

^{37a} N. BERDAJEV, »Mesijanska svest i istorija«, u *Iščekivanje mesije*, Zbornik tekstova, Panpublik, Beograd 1988, str. 89—103.

³⁸ Usp. V. SOLOVJEV, *Kratka povijest o Antikristu*, Ljubljana 1988; I. MUŽIĆ, *Izrael i Antikrist*, CuS, Split 1979. Zanimljiv je i Berdajevljevo prigovor Solovjevu i njegovo mišljenje o toj temi: Usp. *Ruska ideja*, Prosveta, Beograd 1987, str. 195—204.

no i neaktualno kršćanstvo, parafrazirat ćemo Clivea Lewisa, mnogo je, doduše zabavnije i prihvatljivije pluralističkom, skepticističkom i relativističkom mentalitetu mnogih suvremenika, ali je jednako dobro kao i — nikakvo. U tome smislu valja ponoviti poziv da teolozi nedvosmisleno, razumljivo i autoritativno (ne arbitrarno) progovore o spomenutim fenomenima, više i češće nego dosad upravo zbog njihova sve većeg praktičnog značenja, kako bi se upozorilo i pomoglo onima koji se ne snalaze, ne znaju, ne mogu razlučiti kršćanske istine od kvazikršćanskih naklapanja u ime tolerancije, pluralizma (možda bi bilo bolje govoriti o pluralnosti?³⁹), ekumenizma i zajedništva. Time se nikako ne žele umanjiti bitne pozitivne konotacije tih pojmova, ali se zna da se značenja mogu mijenjati te da i iza najboljih nakana katkada proviruju stari, znani papci.

THE AGE OF AQUARIUS AS A SIGN OF THE TIMES

Summary

Western culture is firmly in the clutches of the spirit of the »New Age«, manifested by a renewed interest in occult, esoteric and gnostic studies and practices as well as syncretic religious repercussions. The author provides a brief review of the roots of the New Age movement, noting its connections with occultism and citing several examples of the manipulation of Christian and Biblical truths.

³⁹ U ovom kontekstu zanimljiva je distinkcija pluralizam — pluralnost H. FRIESA u *Izazvana vjera*, Jukić, Sarajevo 1983, str. 129—154. Pluralnost znači množinstvenost, priznanje da postoje »mnoštvo, mnogostrukost i raznolikost, uz jedninu množina« (129). Pluralizam bi značio: »nema ništa osim množine... — to je jedina stvarnost. (...) Prosudbeni nazor označuje pluralizam time što on ne podnosi pluralnost...« (130). Autor naglašava da je to samo mogućnost promatranja pluralizma (130), ali upozorava na moguće zablude da se »od činjenice pluralizma načinja pravilo, pravilo neobaveznog relativizma bez određenog stajališta...«; »pluralizam bi u tom slučaju proizveo soj beskralježnih ljudskih bića...«. Druga je »moguća zabluda što se naslanja na moderni pluralizam« težnja »za novom sinkretističkom religijom... vrsti svjetske esperanto religije« (143). Fries zaključuje da Crkva zbog tih opasnosti ne treba da bude »restauratorska i anakronistička« (148), već treba da pokaže volju za opću »složenost« i »šuradnju« (149), da daje »novo, ujedinjeno svjedočenje čitave Crkve Isusa Krista u svijetu i spram svijeta«, čuvajući i izvršavajući svoju vjerodostojnu zadaću ljubavi (153). Usp. i Ž. BEZIĆ, »Vjerski pluralizam«, *CuS* 1 (1987), str. 6—18.